

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՈՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՈՆԻԱ ՇԱԲԱՏ 28 ՅՈՒՆԻՍ 1862

ԹԻՒ 680

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՈՆԻԱ 28 ՅՈՒՆԻՍ

Ի տարբերակ նախնի մեծ ծանուցիչ թէ Ռուսաց կառավարութիւնը պաշտօնական կերպիւ ճանաչու և ընդունեցաւ Իտալիոյ թագաւորութիւնը : Այսօր կը յաւելու մէջ թէ Բրուսիոյ կառավարութիւնն ևս, Ռուսաց տէրութեան օրինակին հետեւելով, պաշտօնական կերպիւ ճանաչու և ընդունեցաւ Իտալիոյ միացեալ թագաւորութիւնը : Այս քաղաքական կարեւոր եղելով թիւնները, որոնք Իտալական թերակղզւոյն անկախութեանը համար մեծ նշանակութիւններ ունին, Գաղղիացոց կայսեր քարեկամական ազդու միջնորդութեամբը 'ի գործ դրուեցան :

Վեհափառ Վիքթոր Լամանուէլ թագաւորին դստեր Վարիա-Լիա իշխանուհւոյն աւանանութիւնը Իտալական թագաւորին հետ առաջիկայ Հոկտեմբերի 4-16ին պիտի կատարուի, կրտսեր : Կը յաւելուն նաեւ թէ այս ամենանութեան խաչը 'Կորդէնոն Լորդոգ պիտի բռնէ իրեն փոխանորդ կարգելով իւր հօրեղբորդին 'Կարդէնոն իշխանը :

Իտալիոյ ժողովուրդը այս ամեն օգտակար և բերկրալի եղելով թեանք վերայ մեծապէս ուրախանալով, շատ քաղաքացի մէջ յատուկ տօնախմբութիւններ եղան և ազգային երեսփոխանաց ժողովը նմանապէս Օտերակուտի ատենը իրեն թարգման ազգային զգացմանց, մէյմէկ ինդուստրիան ուղեւ շարադրեցին և երկու զատ պատգամանորութեամբ յուղարկեցին զայն Վիքթոր Լամանուէլ թագաւորին :

Մեր նախնի մեծ թերթովը համառօտիւ յիշեցինք թէ հաշակաւոր Կարիպալտի զօրապետը 'Կալէրմոյի մէջ ատենախօսութիւն ընելով 'ի

ներկայութեան Սիւրիայի ընդհանուր կառավարչին, նախատական խօսքեր զրուցեց ընդդէմ 'Կարդէնոն Լորդոգին : Այս ծանր դէպքին վրայ ըստ քաղաքականութեանը, քանդուեցան 'Կորդէնոնի ազգային խորհրդանոցին մէջ, և մօտիւ Ռաթագցին, որ պաշտօնէից խորհրդոյն նախագահն է, կատարելապէս դատապարտեց Կարիպալտին այս անխոհեմ ընթացքը, խոստանալով հարկաւոր եղած տնօրէնութիւնները փութով 'ի գործ դնել անմիապէս պահելու համար 'Կաղղիոյ և Իտալիոյ մէջ եղած բարեկամական կապակցութիւնները :

Փարիզի 'Կալէրմոյ լրագիրը կը հաստատէ թէ Կարիպալտի զօրապետը միտքը դրած էր քահանայապետական երկրին ծովեզերեայ մէկ կողմը ցամաքը ելլել 6000 կամաւոր զօրքով և անկէջ Հռոմի վերայ յարձակիլ : Այս ձախող լուրը լսուելուն պէս, Վոնթէպէլլօ զօրապետը 'որ Հռոմի մէջ գտնուող գաղղիացի զօրաց ընդհանուր հրամանատարն է, ամեն հնարաւոր զգուշութիւնները ձեռք առաւ և 'Կորդէնոն անմիջապէս վեց պատերազմական շտաբներ յուղարկեցան արգելելու համար Կարիպալտին այս յանդուգն առաջարկութեան գործադրութիւնը :

Հաւաստի կերպիւ կը ամենուրեք թէ առաջիկայ Սեպտեմբեր ամսոյն առջի օրերը տեսուութիւն մի պիտի ըլլայ 'ի մէջ 'Կաղղիոյ և Ռուսիոյ կայսերաց և Բրուսիոյ թագաւորին : Բայց տակաւին որոշուած չէ թէ որ քաղաքը պիտի ըլլայ այս երեք մեծ վեհապետաց խորհրդածութիւնը :

Թեպէտեւ քաղաքական փոքրիկ տարածաշրջանութիւններ պակաս չեն 'ի մէջ 'Կաղղիոյ և 'Կաղղիոյ կառավարութեանց, այսու ամենայնիւ այս երկու մեծ ազգաց մէջ բարեկամական յարաբերութիւնները շատ հաստատուն կացութեան

մէջ կը գտնուին : Այս մեր ըսածին նոր ապացոյց մի կը համարուի փառաւոր հաղկերցի թէ զոր Սեմին 'Կրիտանիոյ բարձրագոյն թիւն անդամները ամայս 4-16ին օրը մատուցին մօսիւ Ռուսիէ երևելի պաշտօնատարին, որ 'Կաղղիոյ երկրապետութեան և վաճառականութեան տեսչն է և նոյն օրերը 'նոտոն կը գտնուէր :

Այս խնջոյքին մասնակից եղան 'Կաղղիոյ քաղաքական գլխաւոր անձինքը բաց 'ի լորտ 'Կէլմըրսթընէն և միտքը Լէտթընէն, որոնք պարտաւորեալ էին ներկայ գտնուիլ 'Կալիպալտի փոխարքային հաղկերցութիւն : զոր նոյն օրը կը մատուցանէր 'ի պատիւ Սեմին 'Կրիտանիոյ կառավարութեան անդամները :

Ոնտոնի լրագրութիւնները երկրորդէն կը պատմեն բարձրագոյն թիւն տուած հաղկերցութիւն մասնաւոր պարագաները և նոյն առթիւ գրուած ատենախօսութիւնները : որոնք հրապարակական յայտարարութիւններ էին վասն հաւանութեան զոր 'Կաղղիոյ ժողովուրդը գտնի գաղղիացի ազգին վերայ և 'Կաղղիոյ ու 'Կաղղիոյ մէջ հաստատուած գաղանկացութեան վերայ : որ ամենահարկաւոր է 'ի պահպանութիւն աշխարհիս խաղաղութեանը և 'ի յառաջդիմութեան քաղաքակրթութեան ամենայն ազգաց :

Սեպտեմբերին հասած վերջին լուրերը ամենեւին յաջող չեն գաղղիացոց փոքրիկ զօրաբանակին համար : 'Կարդէնոն կայսրը 'յիշեալ լուրերը հասնելուն պէս 'ի խորհուրդ գումարեց կառավարութեան պաշտօնականները և իւր նախագահութեամբ հարկաւոր եղած տնօրէնութիւնները կարգադրուեցան : Կը հաստատեն թէ 30 հազարէն աւելի օգնական զօրք հետգնեալ պիտի յուղարկուին 'յիշեալ հեռաւոր երկիրը : ուր գաղղիացի զօրաց պատիւը և կեանքը վասն զի մէջ կը գտնուին այժմ :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

Իտալացի Զարք իմ սրբազանք (1)

Վսեմախորհուրդ այս հանգէս հոգեւորական երջանկազգ պարու յայս գահին ընդարձակագիր զուշ և զուրուշ նուառիս գրաւեալ, համակ 'ի բերկրան հոգեւորդ գգացմանց ընկղմէ զիս 'ի խոր, որ սրբազան Զարք տիեզերահոգի կրօնատանին և առաքելական օրաց Վաջոյ արիաքան խնամակալութեամբ երջանկալի ինձ դիպաւ նսեհ 'ի սերկեանս 'ի ներկայութեան ակնբայել հոգեւորմար խմբից ելանել հանդիսանալ 'ի բանախօսութիւն 'ի գրուատ ներքոնան լուսանորդ սրբոց թարգմանչաց Հայկազեանս գրոհի 'որք իրապէս արժանաւորն են բարեկամութեան գրուատից և անլին գովասանութեանց : Բայց ազէ, իբր զօրեցից իսկապէս տալ լիւրի ձերք վեհազոյն իմաստից դիտելաց զեկուշումն զաւուրս հրաշալւոյ մեծի տօնի երանելեացն որ աշխարհս եմ և տկար յաւէտ յայսպիսի ձեռնարկըս պիտեանութեանց, ոչ ամենեւին, քանզի յանհարիցն է ինձ փոքրիկ մակուկաւ մտացս կարողութեան անվտանգ դիմել անցանել յառաջ 'ի փոքրագէղ ալիս դժուարահաս դիտելաց լայնատարը Ուկկիանու, և հասանել ժամանել 'ի նպատակն իմ յառաջդիր, և կամ նորաբայս թեոցս օժանդակու :

(1) Սուրբ Երուսաղիմի վանուց ժառանգաւորաց Ռստմմարանին մէջ՝ սրբոց բարգմանեաց աօնախմբութեան հանդիսին օրը կարգացուած ճառն է, որուն վրայօր լրագրոյս նախընթաց բողոքն մէջ յիշատակարիւնք քրտն էր :

Թեամբ սրանալ իտյանալ ընդ եթեր բարձրագահ իմաստից, և նրբազին հայեցողութեամբ ճառել զգոնարագունիցն մտացս ըմբռնման : այլ սակայն քանզի խանդ իմ և աշխոյժ քաջալերանաց արծարծեցաւ 'ի սրտին 'ի յորդորական բանից պերճիմաստ Տօրէն դառատունի մերոյ, խօսեցոյց սակաւութ՝ որ չափ կար իմ և զօրութիւն առաջնորդեցին ինձ 'ի զրուցատրութիւն, հասանիլ այնու եթէ ոչ 'ի բարձրակատար՝ գէթ 'ի միջաստման նպատակ ատենաւորանութեանս, վստահեցաւ նախ անեղիմս յուսով ընդ ներողամիտ ակնարկութեամբ ընդունելութիւն բանիցս՝ սիրադուար իմբից սրբազնութեանց :

Հայաստան երկիր մեր հայրենի և ընդհանուր մարդկութեանս սեռի բնադաւառն եղեմավայր, դառն հեծէր երբեմն 'ի միշտ 'ի վիշտ և ցողէր իբր արտօսր յակնողեացն լալալին, 'ի սիրալին անդ փառաւորութեան և յիշխանական պերճութեան առ միահեծան թագաւորոք՝ ստրկացեալ օտարտի գրոց և սիղղբայից 'Յունաց և Ասորոց : Աշխարհը այն զթշուառութիւն իւր ծանրաթախիծ, և առ բարձուն իսպառ սպուռ բարոյական գերութեան զԱջն Ամենակալին ժողով օժանդակութիւն : Առաւ Աստուած գորովաղէտ թախանձանացն և հաս յասարեղ հանդիսի զգերեւջանիկ Հայրապետն սուրբ Սահակ Պարթև և զբանալին 'ի հարս մեր զերջանկայիշատակ սուրբն Սեպուկ : շնորհալուրդեալ գնոսս անձառահրաշ պարգևօք սուրբ Հոգւոյն, որպէս երբեմն զԱռաքեալսն 'ի սուրբ վերնաստանն, բառնալ յաղգէս զգարաւոր նախատինս բարոյական ստրկութեան և պայծառազարդել զգալուն Այրարատեան գոյնզդոյն ծաղկեամբ հոգեկան անուշաբոյր իմաստ :

ախց, և այսպէս երանելիքս երկրին ընտրեալ յԱստուծոյ փայլեցան 'ի հորիզոնի մտաց Աստուծոյ երան դրոհի զերթ կրկնալի մշտաառ արեգակունտ՝ հերթել զաղջամիջին խաւարն տղխութեան : Այլ սակայն Զարք իմ սրբազանք, յայս երջանկալի իմ հասուցանել զԱզգ մեր 'ի կատար հոգեկան իմաստից՝ ծանուց վշտաց և քրտնալիտ աշխատանաց հարկ եղև Երանելեացն սրբոց տանիլ համբերատար զի մին 'ի լուսանորդ թարգմանչացս այն է սքանչելին սուրբն Սեպուկ՝ տեսեալ զի չ'գոյր առաւ լստ հայրենի հնչման, հառաչմամբ կողկողէր 'ի լուսն օրտանն ըլձին, և առցաւոց սրտին յոգւոց հանեալ ասեր : «միշտ ցերթ 'ի խաւարի ընթացէ Զայաստան, չիք որ չիք բերք Ազգիս միշտ թար և մեղ գլխովին նեցուկ ապաւինի» : և միշտ այս միշտ այն՝ Հաղկերցութեալ բնութեամբ բարոյն գերկունս երկանց վաստակոյն անտես առնել և գոլ ընդ դառնաղէտ վիշտն անկարելի, հուսկ ուրեմն թմրութիւն իմն գնովաւ պատեալ շուրջ պաշարէր : և ահա՛ յայնժամ բարբառ գերահրաշ իսկ և իսկ լսելի լինէր 'ի վերինն հնչուութեան : որումական ջալուր եղեալ պղուցեալ իմ կայր 'ի տես նկատման բանին եղբման : և առ այս զի 'նչ, հոգմիդիախառն հնչէր ընդվայրն ճգնութեան, և Աջն Ամենազօրին տեսնիւր իբրու արփի անշամաղաղ մինչ ցլուսն մերս աթութայից ոսկեփայլ ձեակերպութեամբ : որք 'ի խոր սրտի սենեկի Երանելոյն ազգեալ արձանացան անեղձական 'ի կրկնակի լուսաւորութիւն բոլորումն Հայաստանի : Ո՛ր բարձրութիւն երկնից՝ աթոռ Աստուածութեան, արդարեւ քո միայնոյ եղև ձիւրք ձիւր այս պարզ անյուսալի, որով և դրախ :

Մեծիկայէն հասած լուրերն ևս ծանր են .
Հիւսիսային զօրքանակը՝ որ 95,000 հոգիէ
բաղկացեալ էր, Սիւմոն մայրաքաղաքին առջև
ուր կըրնակի Հարաւային Սիւսեալ Լիւսան.
գաց կառավարութիւնը, 7-8 օր շարունակ պա-
տերազմելէ ետեւ, ամենին չկրցաւ ներս մտնել
և մեծամեծ քննանքու հանդիպեցաւ . վասնզի
Հարաւայինը՝ որոց բոլոր զօրքը 184000 հոգիի
կըհասնէր, վերջին քաջութեամբ և յուսահա-
տութեամբ դէմ դրին և կռուեցան .

Լիւսիսային մեծ տէրութեանց մէջ խօսք կըլ-
լայ՝ միաբանութեամբ միջամուխ ըլլալու այս
ցաւսի սրտեւրազմին, որ՝ ըստ երեւմանց, տա-
կաւին շատ պիտի երկարի .

Փարիզէն Եւրոպի 13 ամսաթուով կըզրնն .

Սալաքաղաքիս Սէզօնէով է Վոնքայի
կըշտած արեւելեան և եւրոպական մեծ գրա-
վաճառութեան ընկերութիւնը այս օրերս ծա-
խու հանց երկու պատուական գիրք վասն ուս-
ման թուրքերէն լեզուի . Լիւս գիրքերը մօտեւ
Լաւիֆ Սալաք բազմաթիւն արեւելագետ
գիտնականին աշխատարարութիւնն է .

Լաւիֆը թուրքերէն Վերալիս-իւն մըն է,
գաղղիներէն արտասանութիւնը գաղղիական տա-
ւերով նշանակուած . Լիւս քերականութեան
մէջ Օրուցատրութիւնը ևս կան՝ գաղղիներէն
թարգմանութեամբ . այլև նամակագրութեանց
օրինակներ կըգտնուին, որոց առջև թարգմա-
նութիւնները գրուած են . Լաւիֆը սիւսեալ
քերականութիւնը կըգործենակէ օգոստոսիս
Սուլթան Սուլթան-իւն-իւնի խաթմի հիւսնայու-
նը՝ զոր Լորին Վեհափառութիւնը հրատարա-
կեց կայսերական գահը ելած ժամանակը . Լիւս
խաթմի հիւսնայունը թուրքերէն և գաղղիներէն
լեզուաւ է . Լիւս Բարձրագոյն Գրան և Գաղ-
ղից մէջ հաստատուած առևտրական և նաւար-
կութեան վերջին գաշնագրութեան օրինակը կը
ստորագրուի, թուրքերէն և գաղղիներէն . Լիւս
յայտման օսմանեան կառավարութեան և Սե-
ծին Բրիտանիոյ մէջ հաստատուած միևնոյն
գաշնագրութե օրինակը կըպարունակէ, թուր-
քերէն, անգղիներէն և գաղղիներէն լեզուաւ .

Լիւս քերականութիւնը՝ որուն ծախսը կը
տեսնուի գիտնական հեղինակին կենդանագիրը
արեւելեան հաջուստով, խիստ մաքուր տպուած
գեղեցիկ մատեն մըն է .

Իսկ երկրորդ գիրքը՝ թուրքերէնէն ի գաղղի-
նէն

տալայրն մըն Հայաստան եհան ի քայ տարատրոհ-
եալ զհանդերձն սգոյ և սթափեցաւ ի խորոց տրտ-
մական նիհնմանէ ելցն անյուստութեան . ցնծայաւ
ի հըքուան համակեալ, տեսեալ զօրդիս իւր պան-
ծալիս պերճացեալ շնորհածաւալ խնամօք անդու-
գական : Սուրխացաւ երկիր մըն Լիւսեման, զի զոյն
զգոյն ակամբք զարդարեցաւ ծննդովքն համայն :
Բերկեցաւ ի իշխանն Հայկեան, զի սերնդոց իւրոյ
մատուցաւ երկս երանեալ սրբազան Հայրապետ
Պարթև և հրաշալին ի հարս սուրբն Սեբուրմա
յորդեգրութիւն խնամոցն Լիւսուածեան զօրդիս նո-
րոյս Խորայէլի : Խորայիցիւր անէ գերհոգեկալ
ի տարածմունս յատակաց ի կայս քառանկին աշ-
խարհգ արեւելեան, և հառաչունք հեծութեան
ողոց և տրտմութիւնք մորմոքեցուցիչք սրտի
զլիովին ի փախուստ խուճապեցին յամենայն սահ-
մանացք տարփալ, զի յաջորդեաց քեզամանօր եր-
ջանկառիթ և յաբազուարձ բերկութիւն հոգեմորդ
Սեծ եղեն արդարեւ, Հարք իմ սրբազանք արդիւ-
նաւատ արդասիք քրանջան վաստակոց Լիւսանեւացն
և երախտիքն յաւետ լուսաւորագոյն զի բարձրա-
բարբառ քարոզութեամբ զիգգն մըն համայն յորդո-
րեցին յուսումնաւորութիւն և զբազումս հրահանգ-
եալ անդու վաստակաբեկութեամբ և քրտնաց հոս-
մամբ ի սէր հոգեմեաց, լուսաւորչական եկեղեց-
ւոյս շինուածոյ խորհիւս յուսոյ հաստատութեան
շնորհագրեցին զնոսա . որոց վարդապետական լու-
սաբանութիւնք զամօթի հարին զթշնամին կենաց և
փրկութեան, և ի քայ բարձին յազգէս զգերու-
թիւնն բարոյական, և զՀայաստան կացուցին յա-
ւետ երախտապարտ : Լիւսին շնորհաց յորդաշնուն

րէն բառարան մըն է, նուիրեալ ի հեղինակէն
առ վսեմափայլ սըր Հենրի Լ. Պիւլլիք . Սե-
ծին Բրիտանիոյ գեապան ի Լ. Պիւլլիք . որուն
կենդանագիրը նուիրման յառաջաբանին առջև
գրուած է .

Լիւս պատուական մատենին սկիզբը . ինչպէս
նաև մօտեւ Սալաքին գաղղիներէն ի թուր-
քերէն բառարանին սկիզբը . որ հրատարակուե-
ցաւ 1856ին, մօտեւ Լ. Սալաքին գրադէտին
մէջ գեղեցիկ յառաջաբանութիւնը կայ . որ ու-
շագրութե կարգաւ արժանի յօդուած մըն է .

Լիւս երկու գիրքն ալ շատ սիրով ընդունուե-
ցան Փարիզի արեւելագետ ուսու մեհակներէն .

Ա Ջ Գ Ե Յ Ի Ն

Հետեւեալ աղագային յօդուածը Պաղատիայէն
յուզարկեցաւ մըն ի հրատարակութիւն .

Քաղաքիս ի քաղաքագործեցն ինքնորոգ տարեւոր
ժողովոյն սրբոյ Յովնանու եկեղեցւոյն Բրալիոյ գո-
ւարեալ ի սրանի յիմուածոյն Երա յերկրի եօթն-
բորոյս փետրվարի 1862 :

«Լիւս քան զլուծանել առաջիկայ ժողովոյս, քան ի
մէջ անկեալ զաղագային ժողովոյն գումարեալ ի մօտոյ ի
Լաւիֆիս ի 8 դեկտեմբերի 1861, և համարեալ զերկ-
նորին վերաբերեալ հասարակաց աղագայոց, կալան յե-
տադայ եթէն որոշմանը միաբան հաւանութեամբ ամե-
նեցուն :

1. Ձի այս ժողով որ ներկայացուցանէ զՀայ ժող-
ովորդ քաղաքիս, պատեհ-աւանտ ի նուազիս յայտնի
յայտ առնել, զի մեծաւ վշտացմամբ և տրտմութեամբ է
ընթերցեալ զօրինակ քաղաքագրութեան ընդհանրական
ժողովոյն աղագայոց, գումարեալ ի Լաւիֆիս, թա-
խանական խնդրանք անգղերէց քաղաքի տեղւոյն,
յուրին դեկտեմբերի 1861, յաղագս քննամանացն զորս
առաջարկութիւնք ժողովոյն անկարկէն ի վերայ նորին
սրբազնութեան տեսուն թաղղէոս արեւալիսկոյս, ար-
ժանապատիւ առաջնորդի Պարսկաստանաց և Հնդկա-
տանի Հայոց, ի Չուլայ ի Պարսիս, որոյ գնացք բարեօր-
հովութեան, և սկզբունք և արդիւնք բարեկարգ կա-
ռավարութեան, ի վարումն ամենադժուար և քաջամ-
տածան պաշտաման իւրոյ, յերկրին ուր է, քաջ խի-
ծանուցեալ որոյս աստ են համազգիք, ստիպեն զնոսա վե-
րստին անգամ հրապարակա իրաւունս առնել նմա ի
պաշտանել զանուն և զնաւորութիւն հոգեւոր Հո-
վութիւն, մեծարելոյ ըստ արժանի ի նոցանէ այնու անու-
ծութեամբ և երախտագիտութեամբ սրտի, զոր իւրա-
քանչիւր անգամ աղգի միոյ պարտաւոր խի է ի կարծիս

ժողովեալ զիտութիւնք զգլխովին մեհալս հողով
ի մահուանէ խորին կուրութեան ի կեանս գիտու-
թեան վերանորոգեցին, գեր քան զկարծիս մարդ-
կայինս բնութեան . սորա երկրորդն ջահքս պայծա-
ռանշոյլք, Հարք իմ սրբազանք, երկրս երանեալ
սրբազան Հայրապետն մեր ասեմ Սահակ Պարթև,
և ասուն ինն յամենայն անհատից քարոզեալս սուրբ
վարդապետն Սեբուրմա հնչեցուցիչ սիղղբայից
մերս ամօթից յարմարաւոր ձևակերպութեամբ,
խնայալէս յանձնիս իւրեանց բերին զնմանութիւն
հիմանն մարդարեւից Սուլթանի և անթոյն շնորհաց
առաքելոյն Պողոսի Սին քարոզութեամբ իսկ միւսն
օրէնսըրութեամբ միջհաստաւորութիւնն Բրիտանի
յայտնի քարոզելով աներկիւզ վստահութեամբ առ-
գրունս անաստուածից թաղաւորացն Պարսից, իսկ
միւսն սրբութեամբ վարդից և յորդութեամբ աղօթից
որ յետ ընդունելոյ զչարս երեսնակեցից Հայկազան
տառից ի սրբոյ Հոգւոյն անհուն իմաստից ի սփո-
փումն մերս վշտացեալ և անմիթար սրտից մարդէր
զընտրեալագոյնս յաշակերտաց յուսմունս հոգեկանս
ի ծանօթութիւն Լիւսուածային սուրբ Սրբոյ : Ս ասն
որոյ ստացան զամենայն բերանս ինքեանց օրհնա-
բան անձկով տարիման, և ո՞ր բանեղնացս բաւա-
կանացի փոխադարձաբար ի տրիտուր բարութեանցն
գրուագս յօրինեալ պատշաճապէս և ի լոյս ընծա-
յել ըստ օրինի գաղափարաւ նիւթական բառից
բաղձալով յայտնել զգղացմունս սրտին՝ որ աննկա-
րագրելին է յանհամամտ երախտաւորելոցս : Լիւս
առ ձեղատարար գարծուցանեմ զհիւսուածս բանիս,
ո՞ր զառիւնք նուիրեալք ի փարախ հոգեւոր իմաստից,
առ ձեղեւն բանք իմ, օ՞ն արեւը ընդառաջ ի խան-

ժողովոյս այսորիկ : Առն հասարակաց պաշտօնէի, որ
բարեպէս և խղճի մտք ընտ գիւր պարտիս ի սպաս և յո-
գուտ աղագայնոյ, վարեալ մանաւանդ ի ներքոյ այն ծանր
և յաճախաղէպ դժուարութեանց և տառապանաց, որ
զգայուն է սոյն ժողով եթէ լեալ է և լիցի միշտ վիճակ
կարգաւոր Առաջնորդի միոյ ի Չուլայ, մինչև իցենյե-
ղափոխեալ և կարգ պետութեան աշխարհին, և ընկերու-
կան նա զի հրահանգական կամ բարոյական կացութիւնք
ժողովորդեան անդ :

2. Ձի ժողովորդ տեղւոյս զողով մի ի վիճակաց ա-
ռաջնորդութեան Չուլայոյ, խախտ բողոքէ ընդդէմ
առաջարկութեան Լաւիֆիս ժողովոյն, վասն խնդրա-
մատոյց իննեւ Սրբին Վեհափառութեան Լաւիֆիս
սին ամենայն Հայոց, տեղափոխել կամ յետս կոչել
զարազան թաղղէոս Սրբալիսկոյս Առաջնորդու-
թեան Չուլայոյ : Նաև հաւանեալ է զի և յորոշումն
այսպիսի խնդրոյ չեն բաւական վճարելով ժողովորդք
հեռաւոր վիճակաց այն է Հնդկաստանի, առանց ունելոյ
զվաւերական հաւանութիւն գէթ մեծագոյն մասին ժո-
ղովորդեան Չուլայոյ, որ լաւագոյն կարէ դատել զար-
դարութիւն և զկարեւորութիւն խնդրոյն, որում և ան-
միջապէս վերաբերի, և յորոյ իսկ ի պատճառս համարի
կրնաւ այն առաջարկութիւն Լաւիֆիս ժողովոյն :

3. Ձի հեղինակն հաւատ ինչ ընծայելոյ տարազեւ
ամրաստանութեան եթէ՝ տրդի նեղին և տառապալակու-
ցութիւն աղղիս Չուլայոյ՝ ունի իւր գիւր ծագումն յե-
ղանակէ առաջնորդական կառավարութեան, որպէս և
րեկ նշանակեալ ի կանխարանութեան Լաւիֆիս ժող-
ովոյն, ժողովորդ տեղւոյս ի միոյ կողմանէ քաջ խնայ-
մունեալ եթէ յինչ սուտապատում միանգամայն և ի քայ-
թակալեան և ի շարակամ աղղիք (վատթար յոյժ յօր-
նակիս, զի գառովին հեղինակեալ ի փանարի) յանշան-
կ և յանուս եկեղեցականէ միոյ, որ յանդիմանեցաւ Առաջ-
նորդին անարժան իննեւ սրբազան կոչման իւրում, այս
ի լոյս ընծայի ի միւսն գերագոյն կղերէ յաղագս նա-
ստիցայ իւր ինքեան իւրօր յայտնի ծնանին ամենայն այս
պիսի համար և փառաբանութիւնք զանձնէ միոյ, որ
թէպէտեւ ո՞չ ըստ Լաւիֆիս Լիւսուածային անխաղի
համարեալ, այլ զգեցեալ զիւր բաժին մարդկային տկա-
րութեան, չիցէ բաւական հաճել զամենեցուն զկամ և
զօգուտ . սակայն կատարելութիւն նորին և առաքելու-
թիւնք, սկզբունք, ճգունք, և այսոյցի բարեկարգու-
թեանց ի յողով զէսս պապացուցանելիք, պարտին, ըստ
կարծեալ ժողովոյս, պահանջել զէթ զպատիւ և զակնա-
ծութիւն ամենայն մտացի և լուսաւոր ժողովորդեան
յայլէ կողմանէ ուսեալէ և ուսանի ի բազում նորեկաց
Չուլայոյ՝ զստուկիւն, զփառութիւն, և զգրպարտու-
թիւն այն ամենայն մեղադրանաց, որք որպէս լսի աստ,
ընթերցան ի ժողով անդ յանկաւերական գրուածոց :

4. Ձի այս ժողով վերջին դիտողութեամբն չկամի

գալաթ սիրոյ դարեւրագացն մեծոց արգասեաց. այն
է հրաշափառագոյն իմաստութեան զլուսաւորագոյն
մթերս պատուականս ամբարել շուտափոյթ ի շտե-
մարանս մտաց մեծոց, որ նոցին շնորհիւ ծաւալեցաւ
ի սրբազան վայրս Տեառնական ընդ ձեռն գերա-
հանձար տնօրէն դասատուին մեծոյ մեծիմաստ Էջ-
հանու պատուելոյ . որոյ երկանց անխոնջ վաստա-
կոցն՝ երկնիւմ գուցէ ոչինչ փոխարինութիւն առ-
ոտս նորին մատուցանել զօրեցուցք . որոյ գերագոյն
գիտելեաց օշարակին քաղցրութիւնն մատուակեալ
աննախանձ գառանցս Սիւսի, զվայելցաք ի հոգի . և
այս շնորհ ուստի ծանուցեալ հաւատացի, եթէ ոչ
յերկրորդ Լուսաւորչացս մեծոց գերեթանիկ սրբոց
թարգմանչաց յարդիւնաշատն երկասիրութեանց : Լու-
արգ խնդրեցուք ի սրտանուէր հայցուածս համայն
լրութեամբ սուրբ Սիւսիս ասելով. ո՞ր ընտրեալ
սրբազան Հարք ջահք մետուղիեան պայծառափայլք
որ բոցանշոյլ ցուլցմամբ նշուլազարեցիք ճառա-
գայթաւէտ զխաւար մթութիւն տգիտութեան (Հա-
բեթադինս գրոհի, աղաչեմք և աղբիւս առաջի առ-
նեմք պաղատախառն, բարեխօսեցէք առ միածին խա-
նուրդի Չուլայոյ Տեառնական հանգերձ
ուրտիւս և զընդունալիութիւն միաբանութեանս
ընդ երջանիկ դաստիարակիս մերս մտաց խաղութե-
անխոնջ ի խաղաղութեան ունել. ընդ որս և զաղգ
մըն Հայկազան պահէլ անսասան միշտ և յաւիտեան
որում յաւէա տենչիկ միամ :

Ի սուրբ Լիւթոն սրբոց Էջկոյրեանց ,

28 Յունիսի 1862 :

Սրբոյ Լիւթոյս յեթին միաբան,
Գլխորդ Կարապետ Կարապետի :

Թեպետև զաղափար իմն ի վաս այն քանակն ազատութեան և իրաւանց, զոր ամենայն ժողովուրդ ունի ի հետազոտել և քննել զվարս հոգեւոր հովուաց. մանաւանդ ի մասին պաշտօնական տեսութեան նոցա, լիցի ծայրագոյն որչափ իցէ աստիճան նոցին: ասկայն մերժէ միշտ զայն չափը որ կամի դատաւոր և եթ հանգիստաւ ընկերին, առանց ստուգել քննել զկրկին կողմն խնդրոյ, և որ վճիռ հանէ ընդդէմ ընդհանր անձանց անհնց լսելոյ և ի նոցանէ. ուստի և ի կարծիքն այս ժողովոյ՝ ոչ միայն ընթացք են այն հակառակ ամենայն ազատական և արդար օրինաց, կարի յոյժ զարմանալի և պարսպանքի, վասն զի ինքեանք՝ այսինքն որք նստան ի դատել, վայել լող իսկ են հանապազօր այնք օրինաց ըստ զերազանց աստիճանի, այլ և նախատինք են ազգային պատուոյ և կոչել զուսմարել ժողով ի դատարարութեան զԱռաջնորդ ազգին, և զերկուս այլ կրօնաւորս ընդ նմա, հետի հազարաւոր մարդք ի պատկառելի ատենէ անտի. և այն լոկ ի հոգեւ, որպէս երեւի, զկամս ամբաստանողին:

5. Զի ժողովն այս՝ այն ինչ առնու և ի միտ զայն նըշանաւոր պարագայ ի բոլորակործանէ Կաթիլաթ մ. զորոյն, բաւական անգոր և անվաւեր կացուցանել զամենայն առաջարկութիւնս ժողովոյն. զի առաջարկութիւնք նորին երկրորդեալք են միայն՝ և ոչ նշանակաւ իրրեւ միարան հաւանութեամբ ամենեցուն. կամ զոչ լազմաւայնութեամբ (մէջտիւտով) անընկաւարք, չզոյ զոչութիւն ընդ ստոյգ տեղեկութիւնս հասեալ նոցա. զի քաղաքի ի գիտնաւոր և յսկանաւոր պարունաց ներկայ եղելոյ անդ, ոչ միայն չեն համաձայնեալ ընդ առաջարկութիւնն ընդ այնտիկ, այլ և իստեկեալ են զօրաւորաւ գոյնս ընդդէմ ապօրինաւոր դնացից ժողովոյն:

6. Զի այս ժողով նաեւ հերքէ զխտովն զառաջարկութիւն հրապարակեցանելոյ զարմարուն խաչակիր տէր Մարտիրոս աւագ քահանայ Տէր Գովակիմեան ի խորհրդարանէ առաջնորդարանին Պոլսոյ, զի ճանաչէ զնա լինել միշտ բարեմիտ, ազգասէր, խոհմէ և պիտանի անդամ նորին, իրրեւ արժանի երախտեաց և պատուոյ ի նոցանէ որք տանին բնաւ զիսկական օգուտ Պոլսոյցոյն ի սրտի, քան ուրացման ազգային ծառայութեան և պիտանութեան նորա և Եւ ի մասին հրաժարեցանելուն սրբաւորուն տէր Բարսեղի Պարտանեան՝ թողու զայն կամաց և ընտրութեան սրբազան Առաջնորդին, որով պիտանի լեալ է նա միշտ ի նուազս թարգմանչութեան միտ ի յանաւորս Պարսից:

7. Զի ժողովն համութեամբ ընկալաւ զօրինակ իրաւաւոր բողոքարկոյն թուեալ ի Կաթիլաթ ի 21 Դեկտեմբերի 1861, և ստորագրեալ յերկուց վիճակաւոր քահանայից եկեղեցոյն, և ի 46 անխորհրդանայ անկեղեցոյն, ընդդէմ վերոյիշեալ ընդհանրական ժողովոյն ութն Դեկտեմբերի. կարի ճշդիւ եղերեալ այսու քանի՜ք զի «բոլոր միով անկախաւ լուսաւ (զամբաստանութիւնն) առանց զմիւս անկանի» ի պատրաստի և կազմ պահելոյ ան ի լսել և զիմառնու միւսոյ կողմն կամ անձինն ամբաստանելոյ, որոշեցին որ ինչ և կամեցան, ընդդէմ Անտուածային, մարդկային և քաղաքան օրինաց»:

Առաջարկեցաւ ի քարոն Մ. Գ. Գովակիմեան և երկրորդեալ ի պարոն Գ. Նահապետէն, և ընդունելի եղև ժողովոյն, զի օրինակ քաղաքան սոյն ըստ քաղաքան օրինակն այսինքն վերոյին եթէն որոշմանց, առաքեսցի ի Կաթիլաթ ուղղեալ սու բողոքողս ժողովոյն. խնդրելով ի նոցանէ հրատարակել զայն ի համագրիս, և յորժամ հարկաւորիցի նոցա առաքել զբողոքողս ի բերանց Նորին Վեհափառութեան սրբազնադոյն Կաթիլաթիկոսին ամենայն Հայոց, կցորդել և զօրինակ սոյն դիտողութեանց միոյն ընդ նմին»:

(Զեռ) Գովակիմեան Գարու թիւնեան, Աթոսակալ և Վերոյին որչափ ընդունելի են մեզ:

(Զեռ) Տէր Մկրտիչ Կ. Սիմեոնեան վիճակաւոր քահանայ:

- (Զեռ) Գրիգոր Գովակիմեան
- » Գ. Ե. Գաւալար
- » Մանուկ Որդանեան
- » Ա. Պ. Աղանուբեան
- » Գովակիմեան Դանազար Սարգսեան
- » Գովակիմեան Գարու թիւնեան
- » Միսա Գ. Գովակիմեան
- » Գրիգոր Նահապետեան
- » Գեորգ Աւետ Զարարիայ
- » Գալստան Եղաբեան
- » Սա. Ա. Թովմասեան
- » Սահակ Ա. Թովմասեան
- » Խ. Ա. Թովմասեան:

Մասկուայի Հաճախէր Ուսուցիչ Լրագրին Զուհիսի 10 Թիւը յետագայ ազգագուտ լուրը կը պարունակէ:

Մեր սուրբ աթոռէն (Ղ. Չմիածինէն) ունիմք մի յոյժ բերկրալի լուր, որ հաղորդել մեր ընթերցողներին աւելորդ չեմք համարում, հաւաստի գիտելով թէ նոքա ևս մեզ ուրախակից կլինին. Հայտնի է ամենեցուն՝ որ Ղ. Չմիածին մատենադարանը, որի մէջ հաւաքուած էին մեր եկեղեցւոյ և զրականական պատմութեան վերաբերեալ անգին գանձեր, երկար ժամանակ համարեալ թէ փոշիների տակ թաղուած էր, և ոչ ոք ի հարկէ բաց յոմանց՝ չէր կարողացած օգուտ քաղել, ըստորում ամենայն տղազիւ և ձերազիւ զրեանց լիակատար ցուցակ չկայր, բաց յայն ցուցակէն՝ որ շինուած էր ի 1829 թուականին աշխատութեամբ Զովհաննէս Եպիսկոպոսի Հասկաթունեանց (որ այն ժամանակ վարդապետ էր.) Վիտենտիս վարդապետի, և Մսերայ Մ. Մսերեանց: Եւ յոյժ այս պիտանութիւնը լցուցանելու համար, մեր սրբազնափառ վեհափառ Կաթիլաթիկոսի առանձին յանձնարարութեամբ՝ շնորհազարդ և զիտնական Վանիէլ վարդապետն Հասկաթունեան, ի նորոյ լիակատար ցուցակ յօրինեց սրբոյ Ղ. Չմիածին մատենադարանի տղազիւ և զրեալի մատենից. Եւ յայսի աշխատութիւնն թէ և ըստ երեւութի հեշտ և թեթեւ բան թուի. բայց ով որ մի անգամ ձեռնամուխ լինի այսպիսի գործի, նա իսկ կտեսնէ իւր անշնչ հաղորդմէ զժուարձութիւն: Չեմք յիշում այն զժուարձութիւնը, որք ծագում են Հայերէն ձեռագիր մատենից ցուցակը շինելու ժամանակ և որք յայտնի են այն բանագիրաց՝ որք գտնէ քանի մի անգամ ունեցած են իւրեանց առաջ և Հայերէն ձեռագիր մատենից. և Վանիէլ մատագիր է տըպագրել այդ նոր ցուցակը. որ ամենեցունց համար յոյժ հարկաւոր է: Ուրեմն հրապարակական շնորհակալութիւն վեհափառ սրբազնափառ Կաթիլաթիկոսին, որ այսպէս պատրաստ է միշտ իւր ազգի մը տաւորական յառաջդիմութեան նպատիւ միջոցները գտանելու և ի գործ դնելու. շնորհակալութիւն նոյնպէս և Վ. Վանիէլ վարդապետին, որ իւր հոգեւոր Տեսն Ըստուածաբեալ Վեհափառապետի ազգաւոր առաջարկութիւնը կատարում է այսպիսի գովանի փութաշնորհութեամբ, և յոնձն է առնալ յոժաւորակաւ սրտիւ իւր ազգի կաւակուսքը ձրիապէս դաստիարակել Վաղարշապատու ուսումնարանին մէջ. և ազգային դիտանութիւնը ճոխացնել իւր պիտանի և յոյժ օգտակար գրուածներով:

Մեք քաջայայտ ենք թէ Վ. Վանիէլ վարդապետի այսպիսի արժանագործելի վատակը քաջալերութիւն լինի և այլ վարդապետաց՝ նոր նոր ցուցակներ կազմելու այն ամենայն ժամանակ՝ որք գտանուում են այլեւայլ վարդապետաց մէջ. և յետոյ հրատարակելու նոցա ի գիտութիւն հասարակաց: Եւ թէ տպագրութեան կողմանէ զժուարձութիւն կրեն նոքա, մեր Հաճախէր էջերը բաց են նոցա համար:

Վաղդիսեոց կաթիլաթիստ մայրաքաղաքը տպուած փաթեւանու կիսամեայ լրագրին չորիսի 18 Թիւէն հետեւեալ ազգային լուրերը կը քաղուին:

«Կոստանդնուպոլսեցի Պ. Միքայիլ Ռափայիկեան, որ բժշկութեան արհեստը կուսանէր ի Փարիզ, իւր ուսմունքը յաջողութեամբ կատարելով վերջին քննութիւնը պատուաւոր կերպիւ. անցուց մայրաքաղաքիս ամենեկն երեսի բժշկաց անգեւ եւ փառաւոր վկայականով բժշկի հոգակուեցաւ խնոցմէ:

«Կրնաստատեն, և մեր իրաւունք ունիմք հաւատալ թէ Պ. Ռափայիկեան շատ ընտիր բժշկի մը եղաւ, որով ազգիս օգտակարագոյն անգամ մի կընանգիսանայ: Նա այս օրերս մեկնեցաւ Փարիզէն ի Կ. Պոլսի, ուր պիտի գործածէ իւր տաղանդը եւ ճարտարութիւնը»:

«Պ. Պրոսէ հայագետ Գաղղիացի, որ ի Ս. Փերրպուրկ, մեր ազգին վերաբերեալ իւր նոր մէկ երկասիրութիւնն ալ այս օրերս ի յոյս կընծայէ գաղղիերէն լեզուաւ: Այս պատուական գործն է, Տիմիսի մօտերն եղած, Հաղատայ եւ Սանահինի Հայոց հին վանքերուն վերայ հնագիտական քննութիւն մը, զոր ոչ սակաւ հաճութեամբ կարդացինք, և մեր ազգին պատմութեանը նոր կատարելութիւն մի եւ յոյժ մը կուտայ:

«Ձեռք կընար բաւական խօսք գտնել մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելոյ գիտնական եւ բազմաթիւն Հեղինակին, որ իւր անխնայ ջանքերը մեծամեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ Հայոց ազգիս, իւր երկասիրութեանց գլխաւոր նիւթն ընելով վանիկայ: Ըստմունս ապացոյց են մեր ազգին վերաբերեալ հրատարակած գանազան նշանաւոր աշխատասիրութիւնները, որոց համար ընդհանուր ազգն իրեն յատկեմ երախտապարտ կը կացունանէ»:

«Այս վերջին տարիներուս մեջ հայկական գրականութեան վերայ տիրած ուսումնական մեծ զարմուքը չկարողուր արագուի, ինչպէս նաեւ Ռուսիայէն ծագած բեկաղորդութիւնն ալ իր պտուղները բերել սկսաւ:

«Ինտնական Հայ մը, Պ. Մկրտիչ Եմին, Մոսկուայի մեջ ֆակուլտէտ Կարուղիկոսը՝ Վազար Փարպեցի, Մովսէս Կաղանկատուացի, Միքայիլ Երեսնացի, Վարդան Բարձրբերդցի, Ստեփաննոս Աստղիկ եւ Մովսէս Թորեմացոյն ուսուցիչն մէկ քաղաքականութիւնը տալէ եւ հրատարակելէն յետոյ, այժմ ուսումնական դասուն կընծայէ Մեծին Վարդանայ ուսուցիչն մէկ նշանաւոր քաղաքականութիւնը՝ որ հմտական եւ քննադատական երեսի գործ մըն է:

«Ռուսիոյ կայսերական Ակադեմիան, իւր ամենեկն երեսի անդամոց միոյն, Պ. Պրոսէի գրքով, Պ. Եմինի տաղանդը շնորհաւորեց. զի այն գիտնական Հայուն գիրքը հազիւ քի ի յոյս ընծայուած էր ի Մոսկուա 1861 ամին, եւ անա Պ. Պրոսէ ծանօթութիւն մի հրատարակեց Մեմուար տը Ղ. Վաղարշի միջոցաւ: Բնագրական համեմատութիւն Վարդանայ պատմութեան մակագրով, (Ս. Փերպուրկ, 1862):

«Գաղղիերէն հրատարակուած այս ծանօթութեան մեջ կը տեսնուի թէ Պ. Եմին այժմեան գիտնոց դասուն մեջ ամենապատուաւոր տեղ մը բռնած է, եւ թէ իւր անունն այսուհետեւ պատկառելի եղած:

«Եմին իւր այս նոր հրատարակութեան մեջ շատ տեղ Պ. Տիմիսի խոշոր միջակները կուղղէ, որ Վարդանայ պատմութեան մէկ մասը գաղղիերէն քաղաքական էր, եւ որ այժմ ամենեկին ուսումնական յարգ ընդունող գործ մը կընամարտի:

ՎԻՃԱԿՈՒ ԼԱՆԿԱՆՈՒ

Նոր եօրրի Իվանիկ Փոսթ լրագրոյն մեջ հետեւեալը կարդալով՝ հաճութեամբ կընադորդեմք մերագեաց:

«Արժան կընամարտի յիշել, թէ Տօքթօր Սերոբեան քանի մը տարի յառաջ տեսակ մը ներկ հնարեց դրամարդներու համար, որով անոնց կեղծը շինել անհնար կըլլներ: Այժմ կըլսեմք թէ օսմանեան տերութիւնն այս անձին յանձնէր և ֆակուլտէտի բոլոր շինութիւնը, ամսական հազար իրաւ վարձով: (1)

«Տօքթօր Սերոբեան Կոստանդնուպոլսեցի Հայ մըն է, որ իւր ուսմունքը Ամերիկայի եւ զարդոցն մեջ ըրաւ: Եւ բնաւորական գիտութեանց մեջ շատ յառաջդիմեց: Իւր դասատուին ըով, որ է Պ. Միլմին, շատ Հայեր ուսանելով մեր բանաւորութեան եւ գանազան գիտութեանց մեջ լաւ յառաջացան, եւ ապա իրենց հայրենիքը վերադարձան՝ ուր պիտի սփռեն ստրկած գիտութիւններն իրենց քրիստոնէայ եւ մանաւանդ անյերեսեցացը մեջ»:

Կաթիլաթայի Լեւոնայեւ լրագրոյն Մայիսի 10 Թուին մէջ հետեւեալ լուրը կը կարդամք:

«Մայիս 9 Երրորդին ձերուսագործ պարոն Լեւոն տէր Գրիգորեան Հրազդէի հանգեաւ յաստեւոյս ի հասակի 106 ամաց ի Երաւ: (2)

«Օրուսագործ այս այս մեծ ստացուածոց տէր գոլով, շնորհ զի աւանդեալ է կտակաւ զմանաւոր ինչ վասն ընտանեաց իւրոց և ընդմնացեալ վասն հաստատութեան հասարակաց գործատան միոյ ի Երաւ:

«Իրաւի այս գործ բարութեան մնացէ ի յիշատակ անմահ հանգուցելոյն յազգաց յազգս»:

(1) Եթէ այս ազգագուտ լուրը ստոյգ է, ինչպէս կընայ ըլլալ որ Պոլսոյ հայերէն լրագրները չմանան եւ հրատարակեն զայն մինչեւ ցայսօր:

Ծ. Խ.

(2) Հեղինակաւոր Պեկկալա նախագին մեջ՝ Կաթիլաթային 250 հազարամէր հետոս Պորի-Կանձ կոչուած գետոյն վերայ երեսի քաղաք մըն է. ուր 1801ին 200,000 բնակիչը կային:

Ծ. Խ.

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՄՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ